

L'Esperit Sant en l'Antic Testament

Josep Manuel Vallejo

La Bíblia és el relat de la història d'amor de Déu amb Israel. L'Antic Testament ens descriu amb llenguatge especial, l'experiència de l'Esperit que han fet els patriarques, els profetes i els reis, els místics de l'Antic Testament.

L'Esperit Sant hi és des de l'inici. A vegades tenim la temptació de dir que l'Esperit Sant l'hem conegut al Nou Testament, a la Pentecosta, o que Jesús ens l'ha transmès, i això és veritat, però l'Esperit Sant hi és des de la Creació del món. Recordem a Gènesi 1 que l'Esperit planava sobre les aigües, el caos primordial, "i Déu digué..." La vocació d'Abraham; la vocació de Moisès; l'experiència d'Elies a la muntanya... Són experiències profundes de l'Esperit Sant. O altres com l'elecció de David com a rei, que és ungit amb l'oli de l'Esperit o el núvol que acompanya a Israel en el desert i que simbolitza la presència de Déu...

És a dir, l'Esperit del Senyor, l'Esperit Sant, hi és des de sempre, des de l'inici de la creació. Se'ns ha fet palès en Jesucrist, i Ell és el qui el dona a mans plenes. L'Esperit Sant té rostre en Jesús. A l'Antic Testament no té rostre encara, per això els símbols més freqüents de l'Esperit són el foc, el vent, l'aigua... El llenguatge místic utilitza molt el símbol del foc ardent de l'amor, que ja hi és present a l'Antic Testament. A l'Esperit sobretot se li dirà Ruah, que és vent, alè, simbolitzant aquesta mena de vida especial que no la pots controlar però que la notes, del vent: el vent fort i també l'alè suau. A l'Antic Testament, l'Esperit Sant serà comunicat als profetes o als reis amb la unció de l'oli sagrat, donant-los així el poder de Déu.

Hi ha uns textos fonamentals a l'Antic Testament que parlen de l'Esperit Sant i de la seva acció en els que en fan experiència.

El primer de Gènesi 1,1. "Bereshit bara Elohim", "al principi...". Un principi no només cronològic sinó un principi en tant que fonament, el que està a sota de tot: "...Déu creà el cel i la terra", tot. El text continua: "La terra era caòtica i desolada, les tenebres cobrien la superfície de l'oceà..." La terra era caòtica i buida, desolada... Imaginem-nos la mar, a la nit, sense llum, amb les onades encrespades... És una imatge caòtica, sense ordre, fosca. I segueix: "L'Esperit del Senyor (o el vent de Déu) planava sobre les aigües". Quina imatge més bella. Dins del caos –la creació encara està per fer– l'Esperit Sant planava sobre les aigües. "I Déu digué (l'Esperit i la Paraula van junts): Que hi hagi la llum". La primera obra del Senyor és la llum. I la llum il·lumina, fa veure clara la realitat. Després separa la llum de les tenebres. La funció de l'Esperit i la Paraula, a la creació, és separar, ordenar, donar forma al món. I això, aquest text tan profund amb una poesia tan elevada, es pot aplicar perfectament al nostre cor. Totes les realitats de l'Antic Testament són aplicables al que passa en el cor. Perquè el nostre cor també és moltes vegades un caos, un caos informe, on governen les tenebres i el desordre afectiu. L'Esperit, a través de la Paraula, pot ordenar el meu caos, donar nom, separar i ordenar.

La funció de l'Esperit no és destruir el mal sinó ordenar el que està desordenat. Aquest text és tardà, de la tradició sacerdotal de després de l'Exili, però està posat al principi de la Bíblia com a pròleg, perquè quedi clar que l'acció de l'Esperit hi és des de l'inici, en la Creació.

Abraham

Al capítol 12 del Gènesi, on comença pròpiament la història sagrada amb Abraham, hi ha la narració de la seva vocació, l'experiència que Abraham fa de l'Esperit. Diu així: "Surt de la teva terra, de la teva família i de la casa del teu pare, i vés cap al país que jo t'indicaré". Aquí hi ha tot el resum de la vocació bíblica, de la vocació judeocristiana. Ulisses és un que surt de la seva terra, fa tot aquell recorregut de "La Ilíada" i "La Odissea", per tornar al seu país, perquè el temps grec és cíclic. Abraham, a diferència del món grec, és un que surt de la seva terra per no tornar mai més: "Cap al país que jo t'indicaré". Perquè el temps judeo-cristià és una recta, té un inici, una direcció i una plenitud. Això marca, de manera fonamental, la forma de pensar de la civilització grega i de la civilització judeocristiana. Però el que ens interessa és que l'Esperit (no sabem si amb una audició o una moció interna), parla a Abraham.

"Surt de la teva terra", també ens ho diu a nosaltres, és la vocació del creient. És com si ens digués: "Surt, deixa les teves seguretats, i vés cap a la terra que jo t'indicaré, no t'ho indico ara; t'indico una direcció, posa't en camí i ja anirem descobrint..." I a la carta als Hebreus, que torna a agafar aquest text, diu al capítol 11: "I Abraham es posà en camí sense saber on anava". Com ens costa això a nosaltres que sempre volem seguretats, saber què hem de fer a cada moment... La fe és posar-se en camí i fiar-se de la paraula de l'Esperit.

Aquí hi ha l'inici de l'experiència personal de Déu amb el seu poble, amb Abraham.

Després hi ha un altre text preciós a Gn 15, un text molt místic, amb símbols molt arcaics. És l'aliança que Déu fa amb Abraham. Quan en el món antic jueu, dues persones feien aliança, la cerimònia era posar animals, una vaca o un moltó, partits en dos i passar les dues persones pel mig dels animals, simbolitzant així que si no complien, els passés el mateix que als animals. Déu fa aliança amb Abraham però la diferència serà que només Déu passa enmig dels animals, només Déu es compromet en l'aliança.

Diu el text: "Després el Senyor va fer sortir Abram fora de la tenda i li digué: Mira el cel i compta les estrelles, si és que les pots comptar. Doncs així serà la teva descendència. Abram va creure en el Senyor, i el Senyor li ho comptà com a justícia. Després li va dir: Jo soc el Senyor, que t'he fet sortir d'Ur de Caldea per donar-te aquest país en possessió. Abram preguntà: Senyor, Déu sobirà, com puc saber que l'he de posseir? Ell va respondre: Porta'm una vaca, una cabra i un moltó, tots de tres anys, una tórtora i un colomí. Abram els hi va dur, els partí per la meitat i va posar cada meitat enfront de l'altra, però no va partir els ocells. Uns voltors es volien abatre sobre els cossos morts, però Abram els allunyava. Quan el sol estava a punt de pondre's, Abram va caure en un son profund, i es va apoderar d'ell una esgarripança i una gran obscuritat... Quan el sol s'hagué post i es va estendre la foscor, un forn fumejant i una torxa de foc van passar entre els animals partits. Aquell dia el Senyor va fer una aliança amb Abram".

El text diu que quan el sol estava a punt de pondre's, Abraham va entrar en un son profund. Està insinuant aquí una experiència de Déu. I es va apoderar d'ell una esgarripança i una gran obscuritat, un esglai. Maria, a l'Anunciació, quan apareix l'àngel també s'espanta. L'experiència de Déu té de previ un esglai, una esgarripança, un espant, perquè és d'un altre ordre.

En aquest text, només passa Déu entre els animals. I hi ha foscor, por sagrada, foc... Està narrat d'una manera arcaica, l'experiència mística. I és similar a la que coneixem d'altres èpoques, com la de santa Teresa, o García Morente... Abraham és el primer místic de l'Antic Testament.

Moisès

La següent gran experiència mística de l'Antic Testament és la vocació de Moisès (Ex 3). Aquí es farà tota una descripció de com funciona l'experiència de Déu. Primer, Moisès està pasturant el ramat, sol, al desert. La condició de l'experiència de Déu és la solitud perquè desperta els sentits. Perquè Moisès està sol en el desert i callat, s'adona que la bardissa crema i no es consumeix. Si un està molt ocupat i distret no s'adona d'aquests esdeveniments: la bardissa crema i no es consumeix. Ja ens està insinuant el text que no és un foc qualsevol. I després, de la bardissa estant, Déu li fa sentir: "Moisès, Moisès (el crida pel seu nom), descalça't que la terra que estàs trepitjant és sagrada". A la presència de Déu cal descalçar-se. Això li costa molt a la nostra cultura i al nostre cristianisme. Tenim molt poc sentit del sagrat. I per fer experiència de Déu, el que hem de fer és tenir una actitud de reverència, d'adoració, d'escolta. "Descalça't. Jo soc el Déu del teu pare, Déu d'Abraham, Déu d'Isaac i Déu de Jacob". El Déu que es revela a Moisès no és el Déu de la naturalesa, és Déu de persones, que es relaciona personalment amb tu, amb mi... Moisès es va tapar la cara perquè està en presència del sagrat, i Déu li diu: "He vist l'opressió del meu poble, he sentit el clam, conec els seus sofriments..." El nostre Déu té entranyes de misericòrdia, s'afecta pel patiment del seu poble. No és el Déu que està allà a dalt i que és insensible als patiments, que ha creat el món i l'ha deixat... No. "He vist l'opressió del meu poble. He sentit com clama per culpa dels seus explotadors. Conec els seus sofriments, per això he baixat a alliberar-lo". Déu que es revela a Moisès és un Déu alliberador. "Allà on hi ha llibertat hi ha l'Esperit Sant", dirà sant Pau, i allà on hi ha esclavatge no hi ha Déu. Una religió, ni que sigui catòlica, que no alliberi, no és

autèntica. Des de l'inici de la revelació, el nostre Déu es manifesta com a alliberador, perquè no suporta l'esclavatge i la injustícia.

Moisès s'atreveix a preguntar quin és el nom de Déu. I què respon Déu? "Jo soc el qui soc". Eludeix donar el nom perquè posseir el nom d'una persona o d'una cosa és dominar-la. Déu eludeix revelar el seu nom i diu aquesta frase tan misteriosa: "Jo soc el qui soc", que es pot traduir també en hebreu: "Jo soc el qui seré quan em manifesti alliberant". No és un "jo soc" metafísic, és un "jo soc" en tant que es manifesta salvant. Es pot traduir "jo soc el que seré". Déu li diu a Moisés: "Em coneixeràs quan jo em manifesti intervenint per la salvació del vostre poble". Aquesta és la primera experiència mística de Moisés.

Hi ha una altra de molt profunda, i poc coneguda, al capítol 33 de l'Èxode. Aquí el context és interessant perquè narra que el núvol es posa davant la tenda i Moisés s'atansa, tothom queda dret i Déu parla personalment amb Moisés des del núvol. El núvol simbolitza la presència de Déu, l'Esperit Sant. Són diverses maneres de parlar de l'acció de Déu. En altres textos de l'Antic Testament es parlarà de l'àngel del Senyor: "l'àngel del Senyor em digué", "l'àngel del Senyor em conduí"... És una manera de dir: Déu mateix. Més endavant es parlarà dels àngels com a comunicadors de Déu, però l'Antic Testament, fins molt tard no coneix els àngels, això és babilònic, coneix simplement l'Àngel del Senyor, que és qui comunica les coses de part de Déu.

Mirem el context d'aquesta experiència de Moisés a Ex 33,7: "Moisés plantava la tenda de Déu a una certa distància del campament. Li havia donat el nom de «tenda de l'aplec». Tothom qui volia consultar el Senyor sortia cap a la tenda de l'aplec. Cada vegada que Moisés sortia del campament per anar a la tenda, tot el poble s'aixecava; tothom es quedava dret a l'entrada de la seva pròpia tenda i seguia Moisés amb la mirada fins que el veien entrar a la tenda. Tan bon punt Moisés hi entrava, la columna de núvol baixava i es quedava a l'entrada de la tenda: era el moment en què el Senyor parlava amb Moisés. Quan el poble veia que la columna de núvol es quedava a l'entrada de la tenda, tothom es prosternava a l'entrada de la seva pròpia tenda. El Senyor parlava a Moisés cara a cara, com un home parla amb un altre. Després Moisés se'n tornava al campament". Aquest és el context. Moisés ha rebut la missió de portar el seu poble pel desert i, en un moment determinat, s'adreça a Déu a Èxode 33,18: "Deixa'm contemplar, si et plau, la teva glòria", "mostra'm el teu rostre". Quina pregària més maca! Moltes vegades també voldríem nosaltres que Déu ens mostrés el seu rostre, que ens fes sentir la seva presència. Llavors el Senyor li diu: "Jo faré passar davant teu tota la meva bondat i pronunciaré el meu nom, que és "el Senyor". Jo concedeixo el meu favor a qui el vull concedir i em compadeixo de qui em vull compadir... No podràs veure la meva cara, perquè el qui em veu no pot continuar vivint... Aquí vora meu tens aquest lloc. Posa't damunt la roca, i, quan passarà la meva glòria, t'amagaré en una esquerra de la roca i et taparé amb la mà fins que jo hagi passat. Després retiraré la meva mà i em podràs veure d'esquena". Què bonic! Quina delicadesa! No pots veure'm el rostre perquè moriries, però et deixaré veure'm d'esquena. I Déu fa sentir la seva glòria i passa davant de Moisés. És una experiència mística narrada amb les eines que té el redactor a l'Èxode.

David

David també és un altre dels personatges que parlen amb Déu. És un escuder quan Saúl és rei, i aquest comença a tenir-hi enveja i perd el favor de Déu. Llavors envia Samuel a buscar David. Recordem la vocació de David (1Sa 16): Samuel li demana a Jessè, el pare de David, que li mostri els seus fills, perquè un d'ells ha de ser rei. Llavors Jessè li va mostrant els seus fills i Samuel els va veient, el més gran, el més maco, el més responsable... però cap d'aquells és el que busca. Li demana si té més fills i Jessè li diu que falta el petit, que està pasturant el ramat.

El fa cridar i Samuel, en veure'l, va sentir de part de Déu: "És aquest, el més petit". El seu pare no hi comptava i en canvi, és l'escollit. Després el redactor diu: "l'home mira l'aparença, Déu mira el cor". Què maco! Són els grans criteris de Déu, la petitesa i la bondat del cor, no la grandesa, la força, la intel·ligència o l'aparença externa, que és el que valorem els homes, sinó l'interior del cor. Llavors agafa el corn ple d'oli sagrat, símbol de l'Esperit, i ungeix David com a rei, i ja és el messiès, el rei promès.

Elies

Un altre text cabdal de l'Antic Testament és la vocació d'Elies, l'experiència d'Elies a la muntanya (1Re 19). Elies s'ha enfrontat al rei Acab i a Jezabel, la seva dona, i s'ha enfrontat també als profetes de Baal. Tothom ha apostatat a Israel, han perdut la fe; per por al rei han renunciat a la seva fe, i Elies és l'únic profeta que queda. Llavors Elies, trist i sense saber què fer, se'n va al desert fugint perquè no el matin i, desanimat i quasi amb ganes que el Senyor li prengui la vida, diu: "Pren-me la vida, Senyor, que ja no serveixo per a res". I sabeu què fa Déu amb ell? Li posa aigua i pa al costat i li diu: "Aixeca't i menja, que el camí que has de fer és massa llarg per a tu". I l'encamina cap a l'Horeb, cap al Sinaí, al lloc on es va revelar a Moisès. I diu: "Va entrar a la cova", no a una cova sinó a la cova. Quina cova? La de Moisès. Quan estem deprimits, quan estem desanimats, quan tot s'enfonsa, cal tornar als orígens, als orígens de la nostra vocació. I és el que Déu recomana a Elies, però li dona l'aliment per al camí. La prehistòria de l'Eucaristia està aquí, en aquest pa i aquella aigua que Déu dona al profeta per a donar-li forces pel camí. No deixa que es queixi, que es faci la víctima, sinó que l'empeny a moure's, a espavilar-se. "Aixeca't i menja, que el camí que has de fer és massa llarg per a tu". Jo et dono l'aliment, però aixeca't, espavila.

I quan Elies arriba a la cova de l'Horeb, el lloc de la comunicació amb Déu, la muntanya sagrada, Déu no es manifesta com es va manifestar a Moisès al Sinaí, amb llamps i foc. Ara han passat uns quants segles. Elies s'amaga a la cova i hi ha un terratrèmol, i Déu no hi és en el terratrèmol; hi ha un llamp, i Déu no hi és en el llamp; hi ha una tempesta, i Déu no hi és en la tempesta. Com es fa present Déu a Elies? En el murmuri d'un ventijol suau. I el text hebreu diu: "en el murmuri d'un silenci subtil". En el murmuri, perquè el silenci parla, però és subtil. Llavors Elies experimenta la presència de Déu, es posa el mantell i surt. L'experiència de l'Esperit Sant en Elies és la suavitat de Déu, és silenci, és subtil... es necessita molta quietud per captar-lo.

I en el verset 9 diu: "En arribar-hi, va entrar a la cova per passar-hi la nit. El Senyor li va adreçar la paraula i li preguntà: Què hi fas, aquí, Elies?". L'acaba d'enviar i després li pregunta què fa allà, però ho fa amb tota la intenció, perquè es desfogui. Elies respondrà: "Estic encès de zel per tu, Senyor, Déu de l'univers: els d'Israel han abandonat la teva aliança, han derrocat els teus altars i han mort els teus profetes. Només he quedat jo, i encara em busquen per matar-me". Elies es queixa, es desfoga.

Més endavant, després de l'experiència de la suavitat de Déu, al verset 14, hi ha la mateixa frase, però hi ha una diferència. La situació externa d'Elies és la mateixa, però ara la veu molt diferent perquè enmig ha tingut l'experiència de la suavitat de Déu. El Senyor li diu: "Torna a posar-te en camí i vés cap al desert de Damasc. Quan hi arribis, ungeix Hazael per rei dels arameus. Després ungeix Jehú, fill de Nimxí, per rei d'Israel. Ungeix també Eliseu, fill de Xafat, d'Abel-Meholà, com a profeta..."

Quina lliçó més extraordinària si llegim amb atenció el text. La queixa d'Elies, l'experiència inenarrable de la suavitat de Déu, i el mateix problema, però quin to tan diferent té el

problema ara, perquè ell està ple de Déu, i això li dona força. L'experiència mística dona una força tan gran i guareix tant l'ànima que abans volia morir-se i ara es posa en camí per a ungir reis i enfrontar-se a la situació. És l'experiència de Déu en la solitud del silenci, l'experiència inenarrable, mística, la que ens fa relativitzar els problemes, guarir la nostra ànima. Perquè el problema, normalment, no està fora, el problema està en com afronto la realitat, en com llegeixo els problemes. Elies representa un dels grans cimalls de l'experiència mística de l'Antic Testament.

L'Exili de Babilònia

Ara abordem en el text d'Ezequiel 36: el cor de pedra i el cor de carn. Segurament és el text més important de tota la Bíblia. Hem de situar-nos una mica en el context. Israel està a l'Exili, i la lectura que han fet del motiu de l'Exili és a causa dels seus pecats. Creuen que pels seus pecats Déu els ha dispersat. Això és una experiència espiritual de primer ordre: el pecat dispersa; la gràcia de Déu unifica. Els textos de la Bíblia es poden i s'han de llegir espiritualment, adreçats al meu cor i a la meva comunitat. No són textos històrics simplement, són textos profundament religiosos i, per tant, s'han de llegir amb aquesta clau. El context, doncs, és d'exili. Israel, per culpa dels seus pecats, ho ha perdut tot: el rei, la terra, el temple... els intel·lectuals, els poetes, els artistes... tots estan exiliats. Només han quedat a Jerusalem els que no valen per a res... Un desastre. Però en aquest text, Déu anuncia al poble el retorn, i ho fa d'una manera bellíssima: "Digues al poble d'Israel això que us anuncio jo, el Senyor, Déu sobirà. No ho faig perquè ho hàgiu merescut, poble d'Israel..." Tampoc Jesús entra a casa de Zaqueu perquè s'ho hagi merescut, o va a sopar amb els pecadors perquè s'ho hagin merescut. L'acció de Déu és sempre gratuïta. "No ho faig perquè ho hàgiu merescut, poble d'Israel, sinó pel meu sant nom, que vosaltres heu profanat entre les nacions on anàveu. Jo santificaré el meu gran nom". Això recorda al Parenostre. Què vol dir santificar el seu nom? Alliberar, salvar. Déu santificarà el seu nom alliberant de l'Exili. Demanar-li que santifiqui el seu nom vol dir que

ens salvi de la mateixa manera que va alliberar els exiliats. Aquesta és una clau de lectura del Parnostre.

“Jo santificaré el meu gran nom que ha quedat profanat entre els altres pobles per la vostra presència enmig d’ells. Quan jo faci resplendir en vosaltres la meva santedat sabran que Jo soc el Senyor. Ho dic Jo, el Senyor, Déu Sobirà. Us prendré d’entre els altres pobles, us aplegaré de tots els països i us faré tornar a la vostra terra”. Aplegar és la funció de Déu, dispersar és el que fa el diable. “Diabolos” vol dir dispersar, trencar. L’acció de l’Esperit Sant uneix, aplega. A la nostra Eucaristia, això passa desapercebut, però hi és. Quan el sacerdot posa les mans en el pa i el vi, invoca l’Esperit Sant perquè santifiqui el pa i el vi, i seguidament fa una pregària, una epiclesi a l’Esperit Sant perquè uneixi la comunitat. Santificar el pa i el vi i unir la comunitat és el mateix, perquè l’Esperit Sant aplega i el pecat dispersa i divideix. I en el text d’Ezequiel està molt ben dit: “Us prendré d’entre els altres pobles, us aplegaré de tots els països i us faré tornar a la vostra terra. Abocaré sobre vosaltres aigua pura i quedareu purificats de totes les vostres immundícies i de tots els vostres ídols repugnants”. Aquí hi ha una insinuació del pecat d’Israel, la idolatria amb els altres cultes cananeus. I ara ve el centre: “Us donaré un cor nou i posaré un esperit nou dins vostre; trauré de vosaltres aquest cor de pedra i us en donaré un de carn. Posaré el meu esperit dins vostre”. Aquí hi ha el cimall de la Bíblia: “Posaré el meu esperit dins vostre i faré que seguïu els meus preceptes i que compliu i observeu les meves decisions”.

A partir d’aquest moment la religió deixarà de ser una cosa externa de compliment, d’obres rituals o sacrificis. El poble, des de l’Èxode fins a l’Exili, no ha estat capaç de complir l’aliança pel seu esforç. Per això Déu, a través del seu Esperit, vindrà als nostres cors; Ell, amb la seva força, el seu impuls i els seus criteris, complirà l’aliança en nosaltres. Això és el cristianisme, cinc-cents anys abans de Jesucrist. Aquest text és el cimall de l’Antic Testament, el text més important, perquè ja està anunciant a Jesús i a l’Esperit Sant de Jesús. Jesús portarà això a la plenitud. El cristianisme no serà una moral o uns ritus que l’home s’esforça en complir per agradar Déu. Això no és cristià. El cristianisme és obrir el cor perquè l’Esperit Sant ens l’ompli, el transfiguri, i puguem actuar amb l’impuls i els dons de l’Esperit Sant: goig, pau, paciència... (Gàlates 5,22). I acaba el text dient: "Llavors habitareu en el país que vaig donar als vostres pares". I aquest habitat en el país, espiritualment es pot llegir com a “reposar”. El lloc del repòs és la terra promesa, segons els salms i l’Èxode. Qui viu així, guiat per l’Esperit Sant, deixant fer l’Esperit Sant en el propi cor, entra en el lloc del repòs, té pau (He 4).